

Rezi Elek

Felelős döntések éghajlatunk védelméért A párizsi globális klímaegyezmény és tanulságai

A teremtett világ magán hordozza a teremtő és gondviselő Isten jóságát, szeretetét. *Az Úr é a Föld, és annak minden teljessége!* (1Kor 10,26). Ezért a teremtett világhoz való viszonyulásunkat a tisztelet, a megbecsülés, a gondoskodás, a felelősség és a szeretet kell hogy jellemezze.

Közismert, hogy napjainkban a teremtett világ épsége veszélyben van. Az egyre súlyosbodó ökológiai válságnak egyik nyomos oka az *éghajlatváltozás és annak következményei*. Úgy véljük, hogy messzemenően kell értékelnünk minden törekvést, amely éghajlatunk védelme érdekében történik. Ilyen törekvésről tanúskodik az ENSZ 21. párizsi klímakonferenciáján elfogadott *globális egyezmény*, amellyel ebben a tanulmányban foglalkozunk, és bemutatjuk az egyezmény eredményeit, következményeit, tanulságait is.

A klímakonferencia megalakulása és céljai

A párizsi klímakonferenciát 2015. november 30. és december 11. között tartották a Párizs melletti Le Bourget-ben.¹ A nemzetközi konferencia tárgyalásain, tanácskozásain és rendezvényein közel 40 000 küldött vett részt a világ 195 országából.² Az országonkénti képviselő nagyon változatos és megosztó képet mutatott. Voltak országok, ahonnan sok állami vezető, politikus, szakember, üzletember és civil szervezeti képviselő érkezett, viszont a szegényebb országokat csak néhányan képviselték. A konferencián jelen voltak a világvallások képviselői, az egyházak vezetői, az egyházi és civil szervezetek küldöttei. Az esemény a teológiai tudományok művelőit is szembesítette a tárgyalt problémából adódó saját felelősségükkel.

¹ *Climate Change Conference Paris*. Ld. <http://www.un.org/sustainabledevelopment/cop21/> (2016. dec. 11.).

² Közismert, hogy a klímakonferenciát megelőző hetekben, pontosabban november 13-án szörnyű terrorista támadások történtek Párizsban. Ennek ellenére kiváló volt a képviselőtek részvétele.

Az ENSZ főtitkára, Ban Ki-moon ezzel a sokatmondó kijelentéssel utalt a konferencia témájának különös jelentőségére: „Nincs B terv, mert nincs B bolygó.” A párizsi konferencia előtt tett kijelentésével a Föld jövője iránti felelősségre hívta fel az ENSZ tagországainak figyelmét: a Földre, a mi otthonunkra úgy kell vigyáznunk, hogy nincs más alternatívánk; s ha ez veszélybe kerül, a földi életünk kerül veszélybe.

A 195 országot érintő konferencia célja egy olyan globális egyezmény aláírása volt, amelyet ha betartanak, sikerül visszاسzorítani az éghajlatváltozást, és $2\text{ }^{\circ}\text{C}$ alatt tartani az átlaghőmérséklet növekedést. A küldöttek azt remélték, hogy az éghajlat védelmét biztosító egyezménnyel csökkenni fog az üvegházhatású gázok kibocsátása, amelyek elsődlegesen okozzák a felmelegedést,³ valamint előrelépés fog történni a fosszilis energiahordozóktól, a kőolajtól, széntől és gázoktól kevésbé függő gazdaság és társadalom kialakítására. Ugyanakkor azt is remélték, hogy indíttatást adnak az újrahasznosítható energia minél szélesebb körben való felhasználására.

A tét óriási volt, ugyanis sikertelen tárgyalások esetén tovább fognak növekedni az éghajlat változásával járó veszélyek, a következmények pedig beláthatatlanok lesznek. A konferencia összehívását éppen e veszélyek számbavétele motiválta.

Az éghajlat változásának veszélyei

A konferencia érdeklődésének középpontjában tehát az éghajlat változásával együttjáró veszélyek álltak. Vegyük sorra ezeket.

A globális felmelegedés

Amennyiben nem sikerül megszüntetni az előidéző okokat, az átlaghőmérséklet növekedése $4,8\text{ }^{\circ}\text{C}$ lehet a század végére. Az üvegházhatású gázok sűrűségének növekedése erősíti a természetes üvegházhatást, amely a földfelszín hőmérsékletének globális emelkedéséhez és az óceánok felmelegedéséhez vezet. Ha ezt a folyamatot nem sikerül legalább mérsékelni, akkor igen súlyos következményekkel számolhatunk. Az üvegházhatású gázok kibocsátásának folyamatos növekedése – a természetes tényezők mellett – az ember meggondolatlan, felelőtlen tevékenységének tulajdonítható. Ezt a szakiro-

³ A szakemberek szerint elsősorban a szén-dioxid tartozik az ilyen gázok közé, de ide tartoznak a metán, a dinitrogén-oxid és a halogénezett szénhidrogén gázok (freongázok) is, amelyek az ózonréteg koncentrációjának csökkenését idézik elő.

dalom antropogén éghajlatmódosító tényezőnek is nevezi.⁴ Az antropogén kifejezést előszeretettel használják az ökoteológiában is.⁵

Az Északi-sark jégta­karójának és a gleccserek olvadása

Az az elmúlt harminc évben az Északi-sark jégta­karójának vastagsága 40%-kal, kiterjedése pedig 27%-kal csökkent a felmelegedés miatt, s ezzel egy időben következett be, hogy nagymértékben húzódtak vissza a nem sarki területek gleccserei is. Ezek többnyire a felmelegedés következményei, de a csappanó jégfelület is hozzájárul a hőmérséklet emelkedéséhez. Ugyanis az olvadás után előállt sötét színű földfelület általában jóval kisebb mértékben veri vissza a napfényt, mint a fehér hó- és jégmezők. Az olvadás közben pedig olyan gázok is felszabadulnak, amelyek elősegítik az üvegházhatás növekedését.

A tengervíz szintjének emelkedése

A tengervíz szintje átlagosan 10–20 cm-t emelkedett az elmúlt évszázadban, és ez az emelkedés tovább folyik. Ezt egyrészt az Északi- és a Déli-sark, valamint Grönland olvadó jégta­karóinak vize okozza, másrészt pedig a tengerek úgynevezett termálnövekedése. A világtengerek vizének felmelegedése hosszú folyamat, de ha a levegő hőmérséklete csupán két fokkal emelkedik, máris egyméteres tengerszint-emelkedéssel lehet számolni. A mélyen fekvő kis szigetek és a tengerpartok lakói, akik sok helyen városokká duzzadt településeken is élnek, már most veszélyben vannak. A jelenség hatása azt is eredményezi, hogy valószínűleg meg fog nőni a tengerparti viharok, hurrikánok, tájfunok ereje és száma is, ezek pedig újabb partmenti áradásokhoz vezethetnek.⁶ A tengerszint emelkedése miatt megsemmisülnek és eltűnnek a part menti mezőgazdasági területek, de kritikus helyzetbe fognak kerülni az

⁴ Mika János: Természetes és antropogén éghajlatalkító tényezők. In: *Éghajlat-változás, hatások, válaszadás*. Ld. http://www.tankonyotar.hu/hu/tartalom/tamop425/0038_foldrajz_MikaJanos-eghajlat-HU/ch01s02.html (2016. dec. 11.).

⁵ Ld. pl. Cobb, John B. Jr.: *Is It Too Late? A Theology of Ecology*. Published by Environmental Ethics Books. Revised Edition. DeLeon Prings, Florida 1995. Békefy Lajos: *Miniesszé: Az ökoteológia rövid története protestáns olvasatban*. Ld. <http://bekefy.agnusradio.ro/2016/04/a-fold-etikatol-az-okolelkiismereten-at.html> (2016. dec. 11.).

⁶ Üvegházhatás és globális klímaváltozás. In: *Globális problémák. Multimédiás jegyzet*. Ld. <http://globalproblems.nyf.hu/a-levego/uveghazhatas-es-globalis-klimavaltozas/> (2016. dec. 11.).

alacsonyan fekvő tengerparti városok is. Az élettér megszűnése erős migrációs mozgásokat fog kiváltani.⁷

A tengeráramlatok módosulása

Az elolvadó szárazföldi jég és a növekvő csapadék miatt az Észak-Atlanti-óceánba jutó édesvíz mennyisége annyira megnövekedhet, hogy az óceánvíz sűrűségének ebből következő megváltozása gyengítheti vagy akár el is térítheti a Golf-áramlatot és annak főleg Európa számára fontos leágazását, az Észak-atlanti-áramlást. Szakemberek szerint az elmúlt ötven évben már lassultak az áramlatok mozgásai, és úgy vélik, hogy ha az Észak-atlanti-áramlás megállna, akkor az Észak- és Északnyugat-Európában is érezhető lehűléshez vezetne, ez pedig súlyos következményeket vonna maga után.

Egyre több szélsőséges időjárási esemény

Az éghajlatváltozással megnő a szélsőséges időjárási események valószínűsége. Intenzívebbek és gyakoribbak lesznek például a viharok, a szelek, az árvizek, a jégesők, a hőségperiódusok, az aszályok és szárazságok, valamint az erdőtüzek. Ezek az extrém időjárási események nemcsak emberi áldozatokat követelnek, hanem az állat- és növényvilágot is veszélyeztetik, s emellett súlyos anyagi károkat is okoznak.⁸

A szélsőséges időjárás következményeiként foghatjuk fel az intenzívebb időjárási frontokat is, amelyek hatással vannak az ember frontérzékenységre. Az időjárási front a hideg és a meleg levegő határán kialakult érintkezési felület, ahol ugrásszerű változás figyelhető meg az egyes meteorológia elemek, a hőmérséklet, a légnyomás és a szélesebbség értékeiben. Az időjárási frontok jelentősen befolyásolják az emberek közérzetét és egészségi állapotát. A melegfront esetén gyakran tapasztalunk fáradékonyságot, levertséget és tompultságot. Mindezek mellett koncentrációzavar és álmodás is felléphet,

⁷ Anda Angéla – Kocsis Tímea: A globális klímaváltozás várható következményei. In: <http://www.georgikon.hu/tanszekek/meteor/tamop/tk431/ch05.html> (2016. dec. 11.).

⁸ Az európai szélsőséges időjárás felmérésére vonatkozóan azt a tanulmányt ajánljuk, amely 2014-ben készült a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából. *Szélsőséges időjárási jelenségek Európában és hatásuk a nemzeti, valamint az uniós alkalmazkodási stratégiákra*. EASAC 22. sz. szakpolitikai jelentés. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 2014. (A fordítás a *Trends in extreme weather events in Europe: implications for national and European Union adaptation strategies* című kiadvány alapján készült.) Ld. http://www.easac.eu/fileadmin/PDF_s/reports_statements/Extreme_Weather/Extreme_Weather_Hungarian.pdf (2016. dec. 11.).

amelyek következményeként megnő a reakcióidő, romlanak a reflexek. A hidegfront esetén szintén koncentrációzavarok léphetnek fel, bizonyos embereknel pedig fokozott belső feszültség és ingerlékenység is jelentkezhet.

A biológiai sokféleség (biodiverzitás) csökkenése

Napjainknak egyre nagyobb aggodalomra ad okot biológiai sokféleség folyamatos csökkenése. Figyelemre méltó Báldi András megállapítása:

„A biológiai sokféleség (biodiverzitás) jelenkori drámai csökkenése – mely jóval nagyobb ütemű a földtörténet során tapasztalt hasonló jelenségeknél – a nagy léptékű emberi beavatkozások miatt alakult ki (antropogén tényező). Az eltűnő biológiai sokféleséggel eltűnhetnek a gyógyhatású növények, a beporzók, a lebontó szervezetek és így tovább, melyek nélkülözhetetlen ökoszisztéma-szolgáltatásokat nyújtanak az emberiség számára.”⁹

Az éghajlatváltozás az éghajlati övek nagymértékű eltolódását eredményezi, ez pedig az élővilág élőhelyeinek megváltozását is jelenti. Viszont az élővilág alig vagy egyáltalán nem lesz képes alkalmazkodni a hirtelen éghajlatváltozáshoz, s ezért az állat- és növényvilág diverzitásának súlyos csökkenésével kell számolnunk. Amennyiben az éghajlatváltozás gyorsabb ütemű, az élővilág nehezebben tud alkalmazkodni az új körülményekhez.

Az élelmiszerellátás akadozása

Az éghajlatváltozás által kiváltott aszályok, viharok és árvizek széles körű termésveszteséget fognak okozni. A termésveszteségek leküzdése, a növénytermesztés, valamint az állattenyésztés éghajlathoz való igazítása olyan költségekkel fog járni, amelyeket egyes országok, kormányok, mezőgazdasági központok nem tudnak felvállalni. Így az élelmiszer-ellátás bizonytalanná válik a Föld egyes régióiban. A helyzetet az nehezíti, hogy a felmelegedés miatt megnövekedhet a kártevők és a konkurens vadnövények esetleges térnyerése, a paraziták elszaporodása pedig szintén termés kiesést fog okozni.

Az élelmiszer-ellátás egyik akadálya a növekvő vízhiány. Az ENSZ előrejelzése szerint 2025-re az emberiség kétharmada nem fog elegendő vízhez jutni. Ennek egyik legfőbb oka az éghajlatváltozás. A szakértők attól tartanak, hogy a jövő háborúit nemcsak az olajért, hanem a vízért is fogják vívni. Az aszály, az éhínség vagy az árvíz elől menekülő emberek ráadásul gyakran kerülnek nem higiénikus körülmények közé, ami kedvez a járványok kitörésének.

⁹ Báldi András: *A biodiverzitás-csökkenés*. Ld. http://eduvital.net/files/biol-hatter anyag/Baldi_Biodiverzitas%20csokkenes.pdf (2016. dec. 11.).

A betegségek elterjedése

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) előrejelzései alapján az éghajlatváltozás miatt súlyos betegségek fognak megjelenni, és azok gyorsan fognak terjedni. A világ szegény országaiban anyagi hiány miatt nincs tájékoztatás a betegségek tekintetében, és nincs preventív kezelés, beoltás a fertőző betegségek ellen. Ezek az országok még a létező emberi és állati oltóanyagokat és gyógyszereket sem tudják megfizetni és eljuttatni a rászoruló lakossághoz.¹⁰

Társadalmi és fegyveres konfliktusok, háborúk és menekültek

Az éghajlatváltozás okozta ellehetetlenedett életkörülmények, a vízhiány, az elsivatagosodás, az éhínség, az energiahordozók kimerülése stb. miatt megnövekszik az esélye a közösségek közötti konfrontálódásoknak, a fegyveres konfliktusoknak és háborúknak vagy éppen az ősi élettér elhagyásának, a migrációnak. Meggyőződésem, hogy az a migrációs hullám, amellyel Európának napjainkban kell szembenéznie, sok esetben az éghajlatváltozás káros következményeiből is ered.

A klímaegyezmény elfogadása

December 12-én, a kéthetes tárgyalások, megbeszélések és egyezkedések után a jelenlevők elfogadták a párizsi klímaegyezményt, amely minden idők legnagyobb és legfontosabb klímaváltozás elleni összefogásáról tanúskodik. Laurent Fabius, a házigazda francia külügyminiszter, az ENSZ 21. klímakonferenciájának elnöke a jelenlevők viharos tapsa közepette jelentette be:

„Ahogy körbenézek a teremben, látom, hogy pozitív a hangulat, nincs ellenvetés, a párizsi klímamegállapodást elfogadtuk.”¹¹

A siker hangulatában a küldöttek hosszú percekken át állva, egymást átölelve ünnepelték a megállapodás elfogadását, amelyet a 2009-es koppenhágai

¹⁰ Gömböcz Elvira (szerk.): *Aternatív globalizáció a népekért és a népért. AGAPE. Az Egyházak Világtanácsának dokumentuma és kísérő tanulmányok.* Luther Kiadó – Védjegyet, Budapest 2008, 31–33; Rodrik, Dani: Szegény országok egy gazdag világban. In: *A globalizáció paradoxona. Demokrácia és a világ gazdaság jövője.* Corvina Kiadó, Budapest 2014, 179–206.

¹¹ Hatalmas lépés az emberiségnek: elfogadták a klímamegállapodást. In: *Szeretlek Magyarország.hu*, 2015. dec. 12. Ld. <http://www.szeretlekmagyarorszag.hu/hatalmas-lepes-az-emberisegnek-elfogadtak-a-klimamegallapodast/> (2016. dec. 11.).

kudarccal több éven keresztül készítettek elő.¹² A klímaegyezmény elfogadása előtt a házigazda külügyminiszter „ambiciózusnak, és kiegyensúlyozottnak minősítette” a konferencia célkitűzéseit, és kiemelte az egyezmény „differenciált (az országok felelősségében), igazságos, tartós, dinamikus, kiegyenlített, és jogilag kötelező érvényűségét.”¹³

Azzal, hogy a világ 195 országa önkéntes felajánlást tett az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére, a történelmi jelentőségű párizsi éghajlatvédelmi egyezmény általános és kötelező érvényű keretet teremtett a következő 20–30 évre, és a 2020-ban lejárató kiotói éghajlatvédelmi egyezményt váltja fel.¹⁴

A klímaegyezmény megerősíti azt a központi célkitűzést, hogy a 195 ország az iparosodás előtti mértékhez képest 2 °C alatt fogja tartani a Föld légkörének felmelegedését, és folytatja az erőfeszítéseket, hogy a felmelegedés csak 1,5 °C legyen.

2016. április 22-én 180 ország képviselői írták alá a párizsi klímaegyezmény szövegét az ENSZ székházában, New Yorkban. Az aláírás után az állam- és kormányfők országaik elkötelezettségéről szoltak az egyezmény betartására vonatkozóan.¹⁵

A párizsi klímaegyezmény csak akkor lép törvényesen hatályba, ha legalább 55 ország ratifikálja, és ezek együttesen a globális felmelegedésért felelős gázok 55 %-át bocsátják ki. Mindaddig 23 ország ratifikálta a dokumentumot, köztük Magyarország – Európában elsőként. Figyelemreméltó, hogy 2016. szeptember 3-án Kína és az Amerikai Egyesült Államok bejelentette:

¹² Az éghajlat változásával foglalkozó koppenhágai konferenciát 2009. december 7–18. között tartották. A konferencia nem tudta teljesíteni a hozzá fűzött elvárásokat, reményeket, nem sikerült kompromisszumokat kötni. Forrás: Teljes kudarc volt Koppenhága. In: *Index*. 2009. dec. 20. Ld. http://index.hu/tudomany/2009/12/20/teljes_kudarc_volt_koppenhaga/ (2016. dec. 11.).

¹³ Hatalmas lépés az emberiségnek: elfogadták a klíma megállapodást. In: *Szeretlek Magyarország.hu*, 2015. dec. 12.

¹⁴ A kiotói egyezmény fejlett országokat tömörítő egyezmény, amelyet 1997-ben írtak alá. Az egyezményt aláíró iparosodott államok arra kötelezték magukat, hogy az aláírást követő évtizedben országuk szén-dioxid-kibocsátását 5,2 százalékkal szorítják vissza az 1990-es szint alá. Később más országok is csatlakoztak az egyezményhez, és annak érvényességét meghosszabították 2020-ig.

¹⁵ Paris Agreement – Status of Ratification. In: *United Nation Framework Convention on Climate Change*. Ld. http://unfccc.int/paris_agreement/items/9444.php (2016. dec. 11.).

törvényhozásuk ratifikálta a párizsi klímaegyezményt. Barack Obama amerikai elnök azt mondta:

„A megállapodás messze a legjobb megoldás a föld megmentésére. Ez nem egy olyan küzdelem, amelyet bármelyik ország – bármilyen hatalmas is – egyedül meg tud vívni. Lehet, hogy majd egy nap úgy gondoljuk: ez volt az a pillanat, amikor végre eldöntöttük, hogy megmentjük a bolygónkat.”¹⁶

Hszi Csin-ping kínai államelnök pedig abbéli reménységének adott hangot, hogy „bejelentésük más országokat is a ratifikálásra sarkall”. A bejelentések azért bírnak nagy jelentőséggel, mert a két ország felelős a világ széndioxid-kibocsátásának 38 %-áért.¹⁷

A klímaegyezmény fontos irányvonalai

A párizsi klímakonferencia sikerét a konferencián részt vevő küldöttek által közösen elfogadott klímaegyezmény rögzítette.¹⁸ Az egyezményben foglalt eredményeknek köszönhetően a párizsi klímakonferenciát gyakran történelmi jelentőségű éghajlatvédelmi konferenciának is nevezik.

A klímaegyezmény kötelező feladatokat és megoldási lehetőségeket állapított meg a részt vevő országok számára. Tanulmányomban az egyezmény fontosabb irányvonalait emelem ki.¹⁹

Enyhítés: csökkenteni a káros kibocsátásokat

A klímaegyezmény hosszú távú célja az, hogy a jövőben a globális felmelegedésnek az iparosodás előtti értékhez képest „jóval” 2 °C alatt kell maradnia. Ezzel párhuzamosan a világ országai arra kell törekedjenek, hogy a felmelegedés ne haladja meg az 1,5 °C-t. Ez azért sürgető, mert az iparosodás

¹⁶ Kína és az Egyesült Államok ratifikálta a párizsi klímaegyezményt. In: *MTI Origo*, 2016. 09. 03. Ld. <http://www.origo.hu/kornyezet/20160903-parizsi-klimacsucs-kinalairas-globalis-eghajlatvaltozas.html> (2016. dec. 11.).

¹⁷ Uo.

¹⁸ Paris Agreement. In: *European Commission. Climate Action*. Ld. http://ec.europa.eu/climalpolicies/international/negotiations/paris/documentation_en.htm (2016. dec. 11.).

¹⁹ *Outcomes of the U.N. Climate Change Conference in Paris. 21st Session of the Conference of the Parties to the United Nations Framework Convention on Climate Change (COP 21). November 30 – December 12, 2015*. Ld. <http://www.c2es.org/docUploads/cop-21-paris-summary-02-2016-final.pdf> (2016. dec. 11.).

előtti időszakhoz képest a globális átlaghőmérséklet napjainkra már körülbelül 1 °C-kal emelkedett.

A cél érdekében az országok kormányainak küldöttei azt vállalták, hogy a lehető legrövidebb időn belül fogják csökkenteni, az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának növekedését. Az egyezmény szerint valamikor 2050 után – az időpontot pontosan nem határozták meg – az emberi tevékenység okozta (antropogén) üvegházhatású gázok kibocsátását olyan szintre kell csökkenteni, amelyet az óceánok és az erdők még képesek felszívni.

Kibocsátási célértékek

A káros gázok kibocsátásának csökkentése tekintetében úgy vélték, hogy számszerűsített kibocsátási célokat várhatóan csak fejlett országok fognak megadni, de a fejlődő országokat is „bátoríták a hasonló számszerűsített célok kitűzésére és megvalósítására. A fejlődő országok addig is, míg hivatalosan meghatározzák kibocsátási célértékeiket, igyekezzenek az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának csökkentésére.

Figyelemre méltó, hogy a konferencián elfogadott egyezmény hivatalos aláírásáig, amely az ENSZ székházában történt, több mint 180 ország tett azonnali felajánlást a 2020-ban kezdődő első ciklus megvalósítására.

Felülvizsgálat

Az országok eredeti célkitűzései nem elegendőek ahhoz, hogy a hosszú távú hőmérsékleti célok meg is valósuljanak. Ezért a megállapodás szövege szerint a kormányokat felkérlik arra, hogy a következő négy évben vizsgálják felül eredeti célkitűzéseiket. Ez természetesen nem kötelezi az országokat arra, hogy fokozottabban csökkentsék a felmelegedést okozó anyagok kibocsátását, de a remények szerint ez is lehetővé fog válni azáltal, hogy a megújuló energiaforrások idővel elérhetőbbek és hatékonyabbak lesznek. A megújuló energiaforrások fokozatos és folyamatos használata lassan-lassan ki is szoríthatja az éghajlat változását károsan befolyásoló energiaforrások használatát.

Átláthatóság és globális áttekintés

Az ENSZ-tagországok abban egyeztek meg az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának csökkentése érdekében, hogy hosszú távú célként ötévenként fogják tájékoztatni egymást elért eredményeikről és nemzeti célkitűzéseikről. Az egyezmény nem ír elő büntetést a vállalásaikat, célkitűzéseiket nem teljesítő országokkal szemben. Ennek ellenére átláthatósági szabályokat

fektetett le, amelyeknek az a céljuk, hogy ösztönözzék az országokat vállalási ígéreteik teljesítésére. Az átláthatóság az egyik olyan tétel a megállapodásban, amelyben a legnehezebben jutottak közös nevezőre. A szöveg, amelyben végül megállapodtak, úgy szól, hogy minden országnak rendszeresen kell jelentést tennie a felmelegedést okozó anyagok kibocsátásainak mértékéről és a csökkentésükre tett erőfeszítésekről. Az egyezmény rugalmasságáról az tanúskodik, hogy a számbavétel figyelembe veszi a fejlődő országok gazdasági szükségleteit is. Az egyezmény az átláthatóság és az elszámoltathatóság rendszerének működtetését szorgalmazza.

Károk és veszteségek

A tengerszint emelkedése miatt veszélyeztetett kis szigetországok és a mélyen fekvő tengerparti területekkel bíró országok kérésére egy olyan szakasz is bekerült az egyezménybe, amely elismeri az éghajlatváltozással összefüggésbe hozható természeti katasztrófák okozta károkat és veszteségeket. A kérés heves vitatkozásokat váltott ki. Több ország képviselője azt kifogásolta, hogy a kérés kártérítési keresetekre adhat okot. A kérést végül mégis belevették az egyezménybe, viszont kikötötték egy külön lábjegyzetben, hogy a károk és veszteségek említése nem jelent felelősségre vonhatóságot és kártérítési igények elismerését.

A városok, régiók, helyi hatóságok

Az egyezmény kiemelte a városok, régiók és helyi hatóságok fontos szerepét a káros kibocsátási gázok csökkentésének enyhítésében. A helyi megoldások segítik az országos és a globális törekvéseket. Az egyezmény azt is szorgalmazza, hogy a városok, régiók és helyi hatóságok kölcsönös együttműködési megállapodásokat kössenek az éghajlatváltozás aktuális problémáinak kezelése érdekében. Az egyezmény kiemelte a civil szervezetek, a párton kívüli érintettek (*The role of non-Party stakeholders*) szerepét is.

Támogatás

Az egyezmény alapján a fejlett, gazdag országoknak továbbra is pénzügyi támogatást kell felajánlaniuk a szegény országok részére, hogy az teljesíteni tudják az egyezményben rögzített vállalásaikat, és tudjanak alkalmazkodni az éghajlatváltozás következményeihez. A fejlett országok mellett más országokat is ösztönöztek arra, hogy önkéntesen járuljanak hozzá az éghajlatváltozásaiból adódó gazdasági nehézségekkel küszködő országok támogatásához. Az egyezmény szövege nem rögzít konkrét összeget, de a megelőző

időszakban a fejlett országok összesen 100 milliárd dollár támogatást ajánlottak fel „klímafinanszírozásra” 2020-ig.

A fentiekben említett irányvonalak ismertetése azt körvonalazza, hogy a párizsi klímaegyezményt elfogadó országok küldötteit a felelősség és a jó szándék vezérelte. Az egyezményben rögzített megállapodások elősegíthetik az éghajlatváltozás rendezésének az ügyét.

Konklúziók, tanulságok és tennivalók

A történelmi jelentőségű párizsi klímaegyezménnyel kapcsolatos konklúziókat, tanulságokat és tennivalókat a keresztény erkölcs követelményeinek a szellemében értékelem.

Általános elismerést nyert az a globális felismerés, hogy az éghajlatváltozás biológiai, szociális és térbeli kihatásai egyrészt óriási veszély, másrészt felelősségteljes kihívás az emberiség számára. A kihívásra felelősen és cselekvően kell válaszolnunk. Isten gondjainkra bízta a teremtett világot, ezért felelősek vagyunk érte. Az ószövetségi teremtéstörténet egyik kulcsfontosságú üzenete az, hogy Isten feladatként jelölte meg az embernek, hogy őrizze és *művelje a földet, amelyből vétetett* (1Móz 3,23). Ebből a megbízatásból azt is kiolvashatjuk, hogy kötelességünk a reánk bízottakkal hűségesen sáfárkodni.

Az egyházak egyrészt tevékeny részvétellel, másrészt felelősségteljes odafigyeléssel követték a párizsi klímakonferencia munkálatait. Az odafigyelésre kiváló példa a Magyarországi Evangélikus Egyház, amelynek honlapján már a klímacsúcs előtt szakszerű tájékoztatások jelentek meg különböző egyházi személyek állásfoglalásairól. A tájékoztatás a konferencia ideje alatt és azt követően is folyamatosan frissült.²⁰

A keresztyén egyházak már a konferencia előestéjén felismerték az ügy fontosságát és tétjét. Nyilatkozatokkal, üzenetekkel, felhívásokkal igyekeztek hatást gyakorolni a majdani konferencia munkálataira, vagy az éghajlatváltozással kapcsolatos veszélyek speciális következményeit emelték ki. Nagyszerű példa erre Olav Fykse Tveit főtitkár üzenete. Vezetésével az Egyházak Világtanácsának küldöttsége is részt vett a párizsi klímakonferencia munkálatain. A főtitkár már a párizsi klímacsúcs előestéjén a változás szükségességéről beszélt adventi üzenetében: „Eljött a változás pillanata, és

²⁰ A párizsi klímacsúcs és az egyházak. In: *Magyarországi Evangélikus Egyház*. Ld. <http://www.evangelikus.hu/taxonomy/term/5204> (2016. dec. 11.).

ez valószínűleg súlyosabb, mint gondoljuk.”²¹ Azt is hangsúlyozta, hogy a nyilvános viták során a morális perspektíva többet tud jelenteni, sőt kell hogy jelentsen annál, mint csupán beszélgetést a felelős és fenntartható cselekvések lehetőségeiről. A morális perspektívával összefüggésben Tveit egy olyan igényes és igazságos megállapodás megszületése iránt táplált reménységéről is szólt, amely felelősen odafigyel a környezeti igazságosságra. Ugyanakkor kiemelte, hogy a tárgyalások nyomán az igazságosság értékén alapuló döntéseknek kell születniük.

Olav Fykse Tveit a következő szavakkal üdvözölte a megújuló energiaforrások használatán alapuló kezdeményezéseket: „A »zöld váltás« most még valószínűbb, mint valaha.” És utalt a fossziliztüzelőanyag-ipar befektetései-nek visszaszorítására:

„Több nagyvállalat is megérti ennek a fejlődési folyamatnak a fontosságát, és döntést hoznak arról, hogy felhagynak a fosszilis energia használatával az elkövetkezendő 15 évben, ami egy jelentős változás az ezt megelőzően tervezett 30–40 évhez képest.”²²

Olav Fykse Tveit hangot adott azon optimizmusának is: azoknak a küldötteknek, akik Párizsba jönnek „lehetőségük van ezekben a napokban olyan döntéseket meghozni, amelyek elősegítik világunk jobbá tételét”.²³

Hasonló felelősségről beszélt a római katolikus püspöki konferenciák elnökeinek sürgető felhívása, amely szintén a klímakonferencia munkálatai megkezdése előtt, 2015. december 2-án hangzott el St. Gallenben és kiemelte Ferenc pápa 2015 szeptemberében megjelent *Laudato si'* kezdetű enciklikájának fontosságát is. A felhívás aláírói azt hangsúlyozták, hogy az éghajlatváltozás tekintetében olyan megállapodásra van szükség,

„[...] amely igazságos, jogilag kötelező érvényű, és valódi változást hoz, amelynek során a közjó a nemzeti érdekek elé kerül, és képes védelmezni »közös otthonunkat és minden lakóját«.”²⁴

²¹ A remény jeleiről beszélt az EVT főtítkára a párizsi klímacsúcson. In: *Magyarországi Evangélikus Egyház*. Ld. <http://www.evangelikus.hu/taxonomy/term/5204> (2016. dec. 11.).

²² Uo.

²³ Uo.

²⁴ A párizsi klímacsúcs és az egyházak. In: *Magyarországi Evangélikus Egyház*. Ld. <http://www.evangelikus.hu/node/7230?language=sk> (2016. dec. 11.).

Az aláírók úgy vélték, hogy a megállapodásnak csökkentenie kellene a hőmérséklet globális emelkedését, hogy ezzel elejét vegyük a katasztrofális éghajlati hatásoknak, amelyek a Föld lakosságát sújtják. A tudományos bizonyítékok fényében a vallási vezetők elismerték, hogy Földünk túlzottan függ a fosszilis energiahordozóktól, és ez a legfőbb összetevője az éghajlati változások felgyorsulásának, s ezért arra figyelmeztetnek, hogy nemcsak „drasztikusan kell csökkenteni a szén-dioxid és más mérges gázok kibocsátását”, hanem véget is kell vetnünk a fosszilis energiahordozók korszakának. A püspöki konferencia tagjai tíz pontban összegezték javaslataikat.²⁵

Az Észak-amerikai Unitárius Univerzalista Társulat már a klímakonferenciát megelőző évben közzétett egy figyelemre méltó felhívást az éghajlatváltozáshoz kapcsolódó morális kötelességekről.²⁶ A dokumentumban azt hangsúlyozták, hogy a párizsi klímakonferencia az utolsó esély a részt vevő országok küldöttei számára, hogy történelmi jelentőségű egyezményt kössenek éghajlatunk védelméért.²⁷ A felhívással párhuzamosan napirenden volt egy másik fontos dokumentum széles körű terjesztése is, amelyben a morális kötelességek mellett az időszerű cselekvési területekre is felhívták a figyelmet.²⁸

A Magyarországi Református Egyházak Doktorok Kollégiumának honlapján megjelent összeállítás arra hívta fel a figyelmet, hogy „az ENSZ párizsi klímakonferenciája mindannyiunk közös ügye.”²⁹

²⁵ Katolikus egyházi vezetők felhívása a párizsi klímacsúcs résztvevőikhez. In: *Magyar Kurír Katolikus Hírportál*. Ld. <http://www.magyarkurir.hu/kitekinto/katolikus-egyhazi-vezetok-felhivasa-parizsi-klimacsucs-resztvevoikhez> (2016. dec. 11.).

²⁶ Support a Strong, Compassionate Global Climate Agreement 2015: Act for a Livable Climate. 2015 Action of Intermediate Witness. In: *Unitarian Universalist Assotiation*. Ld. <http://www.uua.org/statements/support-strong-compassionate-global-climate-agreement-2015-act-livable-climate> (2016. dec. 11.).

²⁷ “WHEREAS, on December 2015, many nations of the world will gather in Paris for their last opportunity to negotiate the most important climate agreement in history.” Ld. uo.

²⁸ Unitarian Universalists: Climate Justice Is a Moral Issue... It Is Our Obligation to Act. In: *Eco Watch*. Ld. <http://ecowatch.com/2015/04/10/unitarian-climate-justice-month/> (2016. dec. 11.).

²⁹ Az ENSZ párizsi klímakonferenciája mindannyiunk közös ügye. In: *Theologia viatorum Collegium Doctorum. A Magyarországi Református Egyház Doktorok Kollégiumának honlapja*. Ld. dc.reformatus.hu/v/az-ensz-parizsi-klimakonferenciaja-mindannyiunk-kozos-ugye/ (2016. dec. 11.).

Az éghajlat védelme és a megfelelő cselekvési attitűdök megvalósítása érdekében szorgalmazzuk a környezettudatos látásmód, az ökológiai spiritualitás kialakítását, mert el kell jutnunk annak a felismerésére, hogy Isten a világot nemcsak a ma, hanem a mindenkori tökéletesedésre törekvő emberért teremtette. Konkrétabban: Isten a múltat a jelen, a jelent pedig a jövő érdekében hívta létre. Ezért a környezet iránt tanúsított magatartásnak sohasem szabad önző egyéni érdekből fakadnia.

A teremtett világ védelme olyan erkölcsi követelmény, amely a vitális értékek iránti tiszteletből fakad, s amelyek minden más értékmegvalósítás előfeltételeit képezik. Az élet ad értelmet és lényegét minden más további értékmegvalósításnak. Amikor az ember rombolja, szennyezi, károsítja a teremtett világot, hivatásának mond ellent, és egyenesen bűnt követ el.

Keresztyén kötelességünk felhívni a figyelmet arra, hogy a ma embere számára nem lehet közömbös, hogy a holnap embere milyen éghajlati körülmények között és milyen környezetben él. Az evangéliumi üzenetnek motiváló, mozgósító, tette serkentő ereje van az éghajlati környezetünk védelme érdekében. Ebbe a felismerésbe gyökerezik az evangéliumi üzenetet hordozó egyházaknak, gyülekezeteinknek és a teológiai tudományosság művelőinek morális felelőssége.

Befejezésül hadd álljon előttünk *Imádság a Földért* című könyörgés, amelynek sorait a párizsi klímakonferencia szelleme ihlette.

„Szeretet Istene, taníts meg bennünket arra, hogy gondos gazdái legyünk ennek a világnak, amely a mi közös otthonunk. Sugald a kormányok vezetőit, akik Párizsban összegyűlnek, hogy figyelmesen hallják meg a Földnek és a szegényeknek kiáltását, legyenek szívükben és értelmükben egyek, hogy bátor válaszokat fogalmazzanak meg, keressék a köz javát, és törekedjenek megvédelmezni ezt a gyönyörű földi kertet, amit alkottál a nekünk és minden testvérünknek nemzedékről nemzedékre. Ámen.”³⁰

³⁰ Katolikus egyházi vezetők felhívása a párizsi klímacsúcs résztvevőikhez. In: *Magyar Kurír Katolikus Hírportál*. Ld. <http://www.magyarKurir.hu/kitekinto/katolikus-egyhazi-vezetok-felhivasa-parizsi-klimacsucs-resztvevoihez> (2016. dec. 11.).